

MÁNDRIK JENŐ

A MUNKÁCSI GÖRÖG KATOLIKUS EGYHÁZ HELYZETE

PAPP ANTAL PÜSPÖKSÉGE IDEJÉN

Ebben a tanulmányban szeretnék rávilágítani a munkácsi görög katolikus püspökség ellentmondásokkal teli eseményeire Papp Antal püspöksége idején. Az első világháború éveiben és az azt követő időszakban a Kárpátaljai Görög Katolikus Egyház befolyása erősen meggyengült a ruszinok tömeges átállásával a pravoszláv egyházba. Papp Antal püspök, vallási és politikai tevékenysége csak felgyorsította ezt a folyamatot, amelynek maga is áldozatává vált.

A XX. század első negyedét nem várt viharos fejlemények és események tették emlékezetessé az addig erős, egységes kárpátaljai történelmi görög katolikus egyház számára. A pravoszláv előrenyomulás első jeleire e térségben már korábban is felfigyeltek a kormányzói és egyházi körök, ezért minden lehetséges módszert bevetettek terjedésének lokalizására, de eredménytelenül. A térség vallási életére jelentős hatással volt a ruszin nép nemzeti felszabadítási mozgalmának kiszélesedése és ezzel párhuzamosan a magyar kormányzati körök erősödő gyarmatosítási politikájával szembeni ellenszenv. Meg kell jegyeznünk, hogy a térség geopolitikai helyzete alkalmas volt az érdekelt katonapolitikai ellenfelek számára egy elkövetkező hadszíntér előkészítéséhez. A már az előző évtizedekben kialakult vallási előítéletek, valamint a nemzeti érzelmek együttes kihasználása nagy erőt jelentettek az érdekelt felek számára. A tényállás egyszerű volt – minden lehetséges eszközzel visszatartani a ruszinokat a keleti egyház befolyásától, és az ukrán földekkel való egyesítéstől. Ez a folyamat rendkívül nehéz harcok közepette zajlott, s a cél eléréseért tisztességes és tisztességtelen módszereket alkalmaztak, amiről az egyszerű hívők keveset tudtak.

Firczak Gyula püspök 1912. június 1-én bekövetkezett halálával új korszak állt be a kárpátaljai vallási és vallásközösségi viszonyokban, amelyek szorosan kapcsolódtak az első világháború előkészületeihez és eseményeihez. Egyes történészek Firczak hagyatékát, a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye létrehozását és megerősítését együtt emlegetik Baczinszki András tevékenységével. Firczak Gyula főpásztor halála előtt, 1912. április 3-án Ferencz József utódlási joggal Papp Antalt

nevezte ki koadjutorrá. Csak később, ennek az évnek a végén, október 14-én – a keleti Julián-naptár szerint Szűz Mária ünnepnapján – szentelte Drohobeczky Gyula kőrösi főpásztor Papp Antalt munkácsi püspökké. [1, 56 old.]

A munkácsi egyházmegye új feje 1867. november 17-én született a Szabolcs vármegyei Nagykállóban. Itt meg kell említeni azt a tényt, hogy a későbbi püspök alacsony színvonalon beszélt a ruszin nyelvet, és csak a 20-as években kényszerült komolyabb elsajátítására. Ez ideig ritkán celebrált miséket ruszinul, azt is előre betanult szövegekkel, amelyekben erősen érződött a magyaros kiejtés. Később ezt a tényt is a püspök ellen fordították. Teológiai tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, ezt követően 1893. december 24-én Firczák püspök szentelte pappá. A főpásztori hivatalban kapott állást, 1897-ben püspöki titkárnak, majd irodaigazgatónak nevezték ki, 1905-ben apostoli protonotárius lett, és elnyerte a „Ő. Pius pápa házi főpapja” címet. 1912 elején a munkácsi székes káptalan kanonokjává nevezték ki, ugyanakkor, mint már említettük, Firczák Gyula koadjutora lett, segédpüspöki rangban. Közben, párhuzamosan csaknem egy esztendeig – 1912. november 17. és 1913. október 5. között – egyúttal az újonnan szervezett Hajdúdorogi egyházmegye apostoli kormányzója tisztét is betöltötte. [2, 182 old.]

Nem véletlenül esett a kormánykörök választása a fiatal, tehetséges és tapasztalt adminisztrátorra, Papp Antalra, tőle remélték az egyházmegyén belül tornyosuló problémák orvoslását.

Elődjéhez hasonlóan az újonnan beiktatott püspöknek is szembe kellett néznie a skizmatikus mozgalommal, amelynek második szakasza főpásztori működésének kezdetén bontakozott ki, és Máramaroszigeten 1913. december 29. és 1914. március 3. között lefolytatott több mint két hónapig tartó főtárgyaláson, az úgynevezett „rutén skizmapör”-ben tetőzött. A per előidézője az a mozgalom volt, amely Iza környékén alakult ki a lakosság pravoszláv vallásra való áttéréséért. Megvizsgáljuk azokat a fő okokat, amelyek kiváltották a ruszinok vallási megmozdulását. Ez elsősorban a nehéz szociális és gazdasági állapotokra vezethető vissza, amelyek előidézték a munkások tömeges kivándorlását Amerikába. Idővel ez ahhoz vezetett, hogy a kivándoroltak jelentős része a tengeren túli hittérítők hatására, áttért a pravoszláv hitre. Az emigránsok jelentős része hazájába visszatérve terjesztője lett e hitnek, és itthon ők alkották a pravoszláv mozgalom magvát. A mozgalmat elősegítette az a kibontakozó irányzat is, amelynek célja a ruszinok magyarosítása volt, és amely mozgalom élvezte az akkori magyar uralgó hatalom támogatását. E cél elérésére kiválóan alkalmazható volt a görög katolikus papság felső vezetése. Az első próbálkozások a templomok magyarosítására már Pankovicz püspök idejében elkezdődtek – eredménytelenül. Ezek a

kezdeményezések akkor nem találtak támogatásra a római apostoli szentszéktől, ami felháborodást váltott ki a magyar nacionalista körökben. A görög katolikus püspökök ebben a feszült helyzetben, elveszítve a tájékozódásukat, nem mertek fellépni a magyarosítás ellen. Az értelmiségi körökben bekövetkezett a törés, egyik részük magyarosította magát, a másik ellenválaszként a magyarosításra, átállt a moszkvofil irányzathoz.

Már a századfordulón próbálkozások történtek a Gergely-naptár bevezetésére és a cirill írásról a latin ábécére való áttérésre. A ruszin társadalmon belül megfigyelhető lett az egyszerű parasztság és az értelmiség, papság kapcsolatának lazulása. A lelkipásztorok többsége otthon magyarul beszélt, csak magyar nyelven írt könyveket olvasott. A magyar nyelvű írás és az egyházi iskolák megalakulása, a vallási szertartás magyarosítása voltak a pravoszláv egyházba való átállásnak fő okai. Ezen kívül a hívők közt felháborodást váltott ki a feudalizmusból örökölt egyházi adók megtartása a helyi görög katolikus papság részéről. [6, c. 40].

Ebben a helyzetben az újonnan kinevezet püspök első lépesként tanácskozással hívta össze a püspökség vezetőségét, nem máshol, mint Máramarosszigeten. Itt 1912. április 28-án felhívást fogalmaztak a magyar kormányhoz, amelyben kérték a hazára veszélyes mozgalom elfojtását. A megoldáshoz intézkedéseket is javasoltak, így például alapos vizsgálatok után el kell kobozni a szkizma eszméit terjesztő könyveket, füzeteket, írásokat, eltiltani ezek postai, illetve vasúti szállítását, és a mindezekben közreműködő, bűnösnek talált személyeket nagy összegű pénzbírságokkal kell sújtani. Máramaros vármegye főispánja, báró Perényi Zsigmond „felségárulás” címen sürgős és különleges intézkedéseket sürgetett az igazságügyi minisztériumhoz küldött felterjesztésében. [2, 182 old.]

Papp Antal püspök körlevélben ítélte el a skizmatikus mozgalmat, és annak okaira is rámutatott: „Egyházmegyénk néhány hitközsége meg van fertőzve, a buzgó nép lelkében megingott az igaz hit – és mi okból? Elismerem: nagyrészt a miatt, mert egyes helyeken híveik értelmi kiskorúságát, nyomosztó anyagi helyzetét és akaratgyengeségét céltudatos álnoksággal, titkon dolgozó vallási és politikai kalandorok saját önző céljaikra használták ki. Azt is megengedem, hogy e mozgalomnak mélyreható szociális okai is vannak, s a kizsákmányolt nép szegénysége nagyban megkönnyítette a hitrontók ádáz gyűlölettel táplált munkáját. De midőn egyházmegyém buzgó papjainak áldásos tevékenysége előtt tisztelettel hajlom meg, ugyanekkor kénytelen vagyok kijelenteni azon meggyőződésemet, hogy ezen, szörványosan bár, de mégis veszélyesen fellépő skizmatikus mozgalom elterjedését nagyrészt az illető lelkészek, vagy elődeik kötelességmulasztásai, visszaélései, a néppel gyakorolt hideg, szeretetlen bánásmódja idézték elő.” [4, 237-

238 old.] A főpásztor körlevelében végül arra kéri lelkészeit, *hogy „legyenek példás, tiszta életűek, híven végezzék kötelességeit, legyenek fáradhatatlanok híveik Krisztus szelleme szerinti felvilágosításában, megszentelésében és megerősítésében, legyenek híveikhez nyájasak, tehetségükhöz mértén segítsenek rajtuk és akkor Isten segítségével ez a veszélyes áramlat lassankint megszűnik.”*

A második máramarosi perben hosszú tárgyalás után 32 embert ítélték el. Maga a per megosztotta a közvéleményt a magyar társadalmon belül is. Az ellenzék hevesen bírálta és elítélte a kihirdetett ítéletet. A nemzetközi sajtó szenzációként kezelte az ügyet, és mindez a háború előestéjén történt. A vallások közötti ellentétek tovább éltek az első világháború kirobbanása után is, csak más eszközök és módszerek felhasználásával.

Kárpátalja már a háború első hónapjában ütközőzónává vált az osztrák – magyar és az orosz hadseregek közt. Az első orosz behatolás után, október 23-án, a harcok elültét követően Tisza István miniszterelnök felvidéki körútra indult a Munkács – Máramarossziget – Kőrösmező vonalon. Utazásának célja az volt, hogy felmérje az orosz betörés anyagi kárait és belpolitikai, mindenekelőtt nemzetiségi és egyházi-vallási következményeit. Körútja után két nappal Tisza István a nyilvánosságnak is szánva, levelet intézett a harcok által sújtott vidéken működő görög katolikus egyház két főpásztorához, Papp Antal munkácsi és Novák István eperjesi püspökhöz, amelyben védelmébe vette az unitus papságot. Egyebek közt kijelentette: *„Ennek a papságnak hazafiasságában ezek után az események után senkinek sincs joga kételkedni, s az egész magyar közvéleménynek kell elégtételt adnia az itt-ott felmerült és hazafias lelküket mélyen sebző méltatlan gyanúért”*. [2, 189 old.] Papp Antal három nap múlva válaszol Tisza István levelére, amelyben egyebek közt megjegyzi *„... népiünk kulturális elmaradottságának legfőbb oka... mégis a népiünket és egyházunkat jellemző nagy szegénység. Ahol a nép 100, 500 meg 1000%-os iskolaadót is elvállal egy iskola felépítése és fenntartása érdekében, ahol a párbér s egyéb egyházi szolgáltatások az állami adót tetemesen meghaladó teherként nehezdednek a föld rögéből élő földművesre, ahol épp ezért a község egy füllért sem áldozhat könyvre, újságra, és fiai iskolaáztatására, ott az államhatalom nagyobb arányú szociális beavatkozása nélkül a kultúra javait a nép szélesebb rétegeibe bevinni nem lehet.”* [2, 191 old.]

A miniszterelnök a katonai hatóságoknál is eljárta a görög katolikus lelkészek ellen foganatosított és szerinte indokolatlan és megszegyenítően sérelmes intézkedések ügyében. Papp Antal egyik ekkori körlevelében elégedetten nyugtázta: *„... nem mindig önzetlen forrásból eredő vádak egyházmegyém egyetlen papja ellen sem nyertek igazolást.”* [2, 192 old.]

Mint az előbbiekből láttuk – Tisza István számos intézkedést tett a kialakult helyzet orvoslására. A kormányfő a többségében elmagyarosodott ruszin értelmiségre és gyakorlatilag egészben lojális görög katolikus papságra támaszkodva akciótervet dolgoztat ki Jankovics Béla vallás és közoktatásügyi miniszterrel az addig használatos cirill betűs rutén liturgikus könyvek-, illetve tankönyvek, valamint a naptár egyesítésére, azaz a Julián-helyett a Gergely-naptár bevezetésére. E törekvések nem új keletűek, de most újra aktuálisakká lettek, ugyanakkor a latin betűk bevezetésének igénye is. Erre jó alkalomnak kínálkozott a háború adta lehetőség, amikor csekélynek ígérkezett az ellenállás. Papp Antal állandóan a kormány nyomása alatt állt akkor is, amikor láthatóan hajlott bizonyos engedelményekre. Volosin Ágoston mint a kérdéssel foglalkozó szakbizottságnak egyik tagja arra kérte az ülésen jelenlévőket, hogy legalább a cirill betűket hagyják meg az egyházi könyvekben. Az események felgyorsultak, amikor az eperjesi püspök önkényesen vezeti be a latin betűket a 1915/1916-os tanévre.

A munkácsi püspök ebben az ügyben tartózkodóan viselkedik, viszont a papság egy része ellenáll a kormány rendeleteinek. Belátva a helyzet bonyolultságát Papp Antal Jankovics kultuszminiszter leveleire írt válaszait bátorodik visszavonni. Csak az utóbbi erélyes fellépésére adja beleegyezését az iskolai írásreform végrehajtásához. A kultuszminiszter ekkor már arról értesíti a miniszterelnököt, hogy *„a püspök mégis kezdi leküzdeni szlavofil környezetének ellenállását, mely most már csak részletekben igyekszik az akció útjába akadályokat gördíteni.”* [2, 202 old.]

A munkácsi püspök pásztorlevelében az 1916/1917-es évi tanévtől elrendelte: az egyházmegye összes állami és görög katolikus felekezeti elemi népiskolájában, az összes tankönyvben kötelező lett a latin betűs írás a kultuszminiszter által kiadott rendelet alapján. Itt meg kell említeni azt a tényt, hogy a ruszin nép túlnyomó többsége még az első világháború éveiben is írástudatlan volt, ennek következtében a köznép nem sokat törődött a betűreformmal. [5.c. 86].

1917-1918 fordulóján azonban az ukrán agitáció ráirányította a rutén közvélemény figyelmét a cirill betűk használatának fontosságára. Itt meg kell említeni azt a tényt, amely döntő befolyással hatott ebben az időben a folyamatokra: az ukrán nemzeti forradalom kibontakozása és a háború elvesztése. Így, 1918. november 10-én a munkácsi püspök rendelettel kénytelen hatályon kívül helyezni a hittani és a rutén anyanyelvi könyvek latin írásmódjára kiadott 1916. augusztus 15-i rendelkezését.

A háború elvesztése és az osztrák magyar monarchia széthullása felgyorsította az eseményeket a munkácsi görög katolikus püspökség körül. A

kárpátaljai földek is áldozataivá váltak a győztesek táborához csatlakozó szomszédos államok kapzsiságának. Ennek következtében a politikai egyensúly instabillá vált. 1919 januárjában a csehszlovák hadsereg megszállja Kárpátalja északkeleti részét, a délkeletit a román hadsereg felügyeli. Az eseményekre nagy hatással volt a Magyar Tanácsköztársaság kihirdetése 1919-ben, amelynek hatalma Kárpátaljára is kiterjed. [8, c. 60].

Papp Antalt a trianoni békeszerződés után még sokáig támadják, nemcsak nyíltan megvallott magyar érzelmei miatt, hanem a betű- és naptárreformban játszott szerepét sem tudják neki megbocsátani az unió ellenségei. A történeti igazsághoz tartozik, hogy az utóbbiak közrejátszottak abban, hogy a görög katolikus hívők egy része elszakadt a munkácsi püspökségtől és áttért a pravoszláv hitre.

Kárpátalja megszállása után a csehszlovák kormány egyik legfontosabb célja, hogy a legváltózatossabb eszközökkel elősegítse minél több ruszin lakos áttérését a pravoszláv hitre, és ezzel gyöngítse az általa magyarbarátnak tekintett görög katolikus egyházat. Ezért a csehszlovák hatóságok uralmuk első éveiben kíméletlenül üldözik a görög katolikus egyházat, ugyanakkor hatékonyan támogatják az orosz pravoszláv egyházat és annak papjait. A hatóságok szemet hunynak a görög katolikus templomok kifosztásakor, és azt sem akadályozzák meg, hogy számos településről a lakosság elűzze a görög katolikus lelkészt. A század eleji szkizma-mozgalom egyik fő központjában, Nagylucskán például a felbőszített áttértek lerombolták a görög katolikus templomot. [2, 230 old.]

Ehhez még hozzájárult az az esemény is, amikor a püspöki rezidencia első emeletét a Kárpátalját megszálló csapatok parancsnoka, Casztella francia tábornok foglalja el népes családjával. A főpásztort egyetlen szobába kényszerítik – gyakorlatilag házi őrizetbe. A püspök „bűneit” az is tetőzi, hogy nem hajlandó letenni a hűségesküt a csehszlovák államnak – így jogilag védtelen helyzetbe került, ezért korlátozzák mozgásában.

Máramaros vármegye forrong a pravoszláv terjeszkedéstől, ekkor keresztelik át a legtöbb ruszin embert a Husztól négy kilométerre fekvő izai görögkeleti kolostorban. A Husztól 10 km-re lévő híres boronyai búcsújárárhelyen fegyveres pravoszlávok garázdálkodnak. Nem törődve a veszéllyel Papp Antal 1920 tavaszán az apostolok bátorságával jár autóján faluról falura, hogy számba vegye híveit, és eljut Husztra. Csak Kurtyák Iván tanító hősiességének köszönhető, hogy a püspök sértetlenül került ki a pravoszláv tömeg kődobálásából. Másodszor ugyanilyen kődobálási jelenetek ismétlődtek meg augusztus 2-án most Baranyán, ahol minden esztendőben Illés napján tartják a búcsút. A csehszlovák sajtó az esetet nagy szenzáci-

óként és még több rosszindulattal kommentálja, mondván, a ruszinok többsége megelégedte a rájuk kényszerített görög katolikus vallást, és őseik XVII. századi ortodox hitéhez akarnak visszatérni.[3, 76-77 old.]

A Papp Antal elleni támadások az ellenkező hatást érték el. Néhány megtévedt lelkész kivéve a görög katolikus papság – híveivel együtt – még szorosabban zárkózik fel a főpásztor mögé. A csehszlovák hatóságok általános és nyílt támadásba mennek át a görög katolikus egyház, mindekelőtt a magyar származású püspök ellen. „Az eredménye az volt, hogy valóságos hadszíntérré változott át Kárpátalja egész területe”. [3, 94 old.]

A kialakult helyzetért sokan Papp Antalt teszik felelőssé és úgy vélik: a helyzet nyomban megváltozik, az egység újra helyreáll, ha lemond püspöki méltóságáról, és eltávozik Kárpátaljáról. Zsatkovicis kormányzó közvetítésével több szlavofil érzelmű munkácsi-egyházmegyei lelkész feljelenti a főpásztort Rómában. Az alábbi főbb vádak alapján kéri föltétlen elmozdítását: a püspök nem tud ruszinul, csak magyarul, annak idején bevezette a Gergely-naptárt, megszüntette a cirill betűk használatát, nem látogatta az egyházkötösségeket, nem volt fogadtatáson a katolikus egyházfőnél. Mindezek következtében elsősorban ő az okozója az egyre terjedő szkizmának, ezért a püspökségre alkalmatlan. [2, 232 old.]

1919-1920-ban nemcsak a szkizma-mozgalom okoz sok bajt a görög katolikus egyháznak, hanem híveit sok helyen megfertőző szocialista-kommunista eszmék is. A negyvennapos kárpátaljai proletárdiktatúra idején a Bereg vármegyei direktorium beismeri, hogy a vallásgyakorlást nem lehet betiltani. Az egyházellenes eszméket az Oroszországból hazatért volt hadifoglyok terjesztették. Agitálásuk révén, a parasztok sok helyen megtagadják az egyházi adó befizetését, a felbízott hívek több faluban felosztották a papi és a földesúri földeket. [7, c.73].

A csehszlovák kormány semmilyen engedményekre nem hajlandó és tovább keresi a módot Papp Antal elmozdítására. 1921 februárjának elején Benes külügyminiszter felkeresi Gasparri bíboros-államtitkárt, hogy Novák eperjesi püspök felmentése után Papp Antalét is kieszközölje. A munkácsi püspök esetében azonban sokkal nehezebb a változtatás, mivel nincs megfelelő személy az utódlásra. Egy időre úgy tűnik, a püspök helyzete megszilárdul, miután a ruszin eredetű Illés József budapesti egyetemi tanár a munkácsi egyházmegyei állapotokról XV. Benedek pápának egy hosszabb kihallgatáson átadott egy memorandumot, amely hatására az audienciára jelentkező Benes külügyminisztert az nem is fogadta. Ezek után a pápa üzenetet küld a főpásztornak biztosítva a legjobb jóindulatáról, s anyagi segítséget is juttat neki.

1921 májusában Papp Antal Prágába utazik, ahol találkozik Mikara vatikáni követtel, aki javasolja neki, hogy keresse fel Benest. A találkozáson a külügyminiszter határozottan megtagadja a főpásztor kérését az eluralkodó vallási anarchia megszüntetésére, sőt kijelenti, hogy az áttérések megkönnyítésén munkálkodik.

Az állami propaganda folyamatosan hangoztatja az ezeréves magyar elnyomást, hogy bizalmatlanságot keltsenek a magyarok és ruszinok között, és keresik a súrlódási felületeket, hangoztatva, hogy az ungvári uniót a magyarok készítették elő, de mivel a pravoszláv az ősi vallás, arra kell a népek visszatérnie. Aki ezzel szembeszáll, arra nyomban a magyarbarát, „magyoron” címkét ragasztanak. A ruszin nép egy része mintha megbabonázott lett volna, vakon követi az új hittérítőket. Gyakran szinte érthetetlen módon elhagyják régi templomaikat, és újakat építenek, sok helyen egyszerűen kiűzik onnan addigi görög katolikus hittestvéreiket. [2, 235 old.] Bizonyos adatok szerint, az impériumváltás után a munkácsi egyháztól elvált 80 egyházközösség 100 000 hívével. [1, c.56].

Ebben a helyzetben érthető, hogy Papp Antal kárpátaljai ellenségei és a csehszlovák hatóságok sem tétlenek, s a prágai kormány továbbra sem hagyja fel akcióit. Az utóbbiak álnokul azzal vádolják, hogy miatta terjed egyre szélesebb körben a skizmatikus mozgalom. E vádak alól a püspök igyekszik tisztázni magát 1923. évi római útján, de helyzetét annak ellenére sem sikerül megszilárdítania, hogy látogatását követően mind XV. Benedek utóda, XI. Pius, mind Gasparri bíboros-államtitkár kedvezően nyilatkoznak személyéről. A prágai kormány azonban hajthatatlan, mert a munkácsi püspök hivatali léte és főpásztori magatartása nem más, mint tiltakozás a csehszlovák megszálló hatalom ellen. Az érdekeltek számára mind kínosabbá váló ügyben új fordulat áll elő, amikor Francesco Marmaggi prágai pápai nunciusként külön felhatalmazást ad XI. Pius pápa a helyzet rendezésére. [2, 237 old.]

Papp Antal püspöki székének megmentésére a magyar diplomácia is lépéseket tesz. 1924. február 9-én Schioppa pápai nuncius felkeresi Duravári Géza magyar külügyminisztert, aki a tárgyalások során kéri Róma követét: járjon közbe annak érdekében, hogy a Szentszék ne teljesítse a prágai kormány kívánságát. A magyar álláspont: az egyház érdeke Papp Antalnak a munkácsi püspökség élén való további maradása. A nuncius megfelelő tájékozódás után szívesen támogatja ezt a kérést. Schioppa pápai követ Budapesten kijelenti Daruvári külügyminiszternek, hogy a munkácsi püspök több esetben meggondolatlan volt a csehszlovák hatóságokkal szemben, ezért tisztsége tovább már nem tartható. A munkácsi

püspök közben – 1924. január 28. és február 21. között – Rómában tartózkodik, fogadja őt XI. Pius pápa, aki előtt részletesen feltárja egyházmegyéje helyzetét. Ezt követően, hamarosan hazatérése után a Szentszék felszólítja, hogy mondjon le püspöki székéről, aminek Papp Antal az egyházmegye érdekeire hivatkozva eleget tesz. Ezután a pápa külön rendelettel kiveszi az eperjesi és a munkácsi egyházmegyék Magyarországon maradt részeit e két püspökség joghatósága alól, és igazgatásukat Papp Antalra, mint apostoli kormányzóra bízta. A Szentszék számára ez a hosszadalmas ügy minden bizonnyal azt jelentette, hogy a vallási megoldáson győzedelmeskedett a politikai.

Papp Antal a pápa általi felmentése után sem tudta elhagyni az ungvári püspöki rezidenciát, mert nem tudott Magyarországra utazni érvényes útlevel hiányában. A problémás kérdés megoldása, sok huzavonával, még egy évig várat magára, amikor előzetes kiutazási határozat után 1925. szeptember 11-én Papp Antalt a csehszlovák hatóságok erőszakosan, karhatalommal áttoloncolják a csehszlovák–magyar határon. Ezzel az eseménnyel befejeződött Papp Antal sikertelen működése Kárpátalján.

E történelmi események következményeként minden bizonyossággal ki lehet jelteni: Papp Antal püspökségének korszaka sorsdöntő volt a munkácsi görög katolikus püspökség újkori történetében. A püspöknek nem sikerült megállítani híveinek tömeges átállását, személyisége és kényszerhelyzete csak elősegítették ezt a folyamatot. Ehhez a helyzethez nem kis mértékben hozzájárult a terület Csehszlovákiához csatolása, Csehszlovákiához, amelynek politikája aktívan támogatta a pravoszláv papság vallási és nemzeti-nacionalista kezdeményezéseit. A ruszin nép gyors művelődése és integrálódása az európai értékekhez megmutatkozott a ruszinok vallási kultúráján, felekezeti szokásain, amelyek napjainkban is élnek.

JEGYZETEK

1. Athanasius B. Pekar, OSBM. *The bishops of the eparhy of mukachevo with historical outlines*. Pittsburgh, PA . 1979. 88 p.
2. Botlik József. *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646-1997)*. Új mandátum könyvkiadó. Budapest. 1997. – 335 l.
3. Marina Gyula. *Ruténsors. Kárpátalja végzete*. Torontó. 1977. – 187 l.
4. Szabó Oreszt. *A magyar oroszokról (ruthének)*. Budapest. 1913. – 387 l.
5. Волошин Августин. *Спомини*. – Ужгород, 1923. – 124 с..
6. Данилєць Ю.В. *Православна цєрква на Закарпатті у першій половині ХХ ст.* – Ужгород: Карпати, 2009. – 376 с.
7. *Нариси історії Закарпаття. Том II*. – (1918-1945) - Ужгород, 1995. – 663 с.
8. Співак Б., Троян М. *40 незабутніх днів*. – Ужгород, 1967. – 120 с.